

POHJOIS-KARJALAN KULTTUURI- JA LUOVIEN ALOJEN KEHITTÄMISSELVITYS

Profit-Visio Oy / Creative Industries Unit

Loppuraportti
6.5.2011

SISÄLTÖ

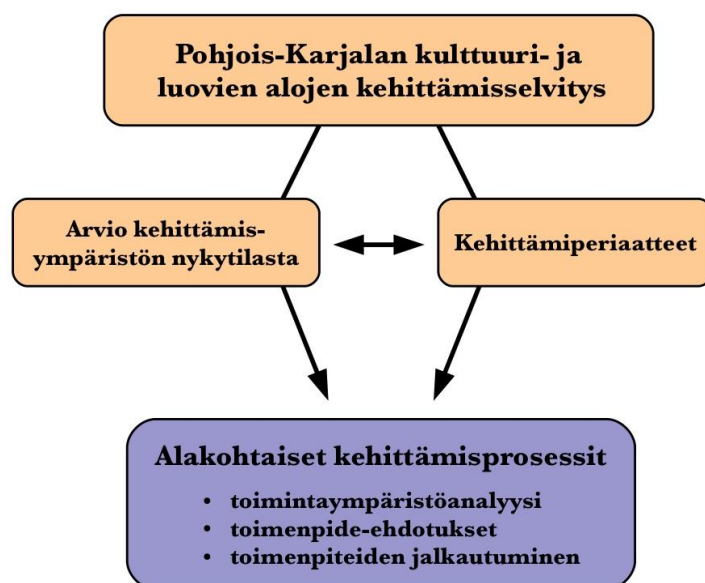
1	JOHDANTO	3
2	KATSAUS LUOVAN TALOUDEN NYKYTILAAN, ERITYISPIIRTEISIIN JA MAHDOLLISUUKSIIN.....	4
2.1	Keskeiset käsitteet.....	4
2.2	Luovan talouden kehittämislinjaukset, -ohjelmat, -hankkeet ja -rahoitus	5
2.2.1	Kansallinen taso.....	5
2.2.2	Pohjois-Karjala.....	6
2.2.3	Kehittämistoiminnan rahoituksesta.....	7
2.3	Luovien ja kulttuuritoimialojen asema Pohjois-Karjalassa	8
2.4	Arviointia katsauksen pohjalta	10
3	EHDOTUS LUOVAN TALOUDEN ALUEELLISIKSI ALAKOHTAISIKSI KEHITTÄMISPERIAATTEIKSI	12
3.1	Taustaa ja tavoitteet	12
3.2	Kehittämisperiaatteet.....	12
3.2.1	Periaate 1: Verkostomainen toiminta.....	13
3.2.2	Periaate 2: Kolmiostrategia – alueellisen kehittämisen kulmakivet	14
3.2.3	Periaate 3: Toimialan hahmottaminen ja jäsentely	15
3.2.4	Periaate 4: Positiivinen ja avoin kehittämisilmapiiri.....	17
3.2.5	Periaate 5: Eri tasojen tavoitteiden tunnistaminen	18
3.2.6	Periaate 6: Jatkotoimenpiteiden kiteyttäminen	20
3.3	Musiikkialan kehittämisprosessin johtopäätökset.....	20
4	YHTEENVETO JA JATKOTOIMENPIDE-EHDOTUKSET	23
4.1	Luovien alojen yritys- ja elinkeinokehittämisen keskeiset haasteet	23
4.2	Kehittämistarpeet ja toimenpide-ehdotukset	24
	LÄHTEET.....	27

1 JOHDANTO

Tämä Pohjois-Karjalan taidetoimikunnan ja Pohjois-Karjalan ELY-keskuksen yhteistyössä tilaama kehittämisselvitys on osa kulttuuri- ja luovien alojen kehittämissuunnitelmaa, jonka tavoitteena on tukea luovan talouden liike- ja yritystoiminnan kehittymistä sekä toimijoiden verkostoitumista kansallisesti ja kansainvälisesti. Selvityksessä näitä tavoitteita on pyritty lähestymään avoimella ja ennakkoluulottomalla asenteella; lähtökohdaksi on otettu alueellinen ns. voimavarapohjainen (asset-based) ajattelu, jossa lähdetään liikkeelle alueen omista resursseista ja luovasta potentiaalista myös ja erityisesti silloin, kun tulevaisuuden kehitysuuntia ollaan luomassa.

Selvityksen toteutuksesta ja tämän loppuraportin laadinnasta ovat vastanneet Profit-Visio Oy:n Creative Industries Unit (CIU) -yksikön asiantuntijat Tuomas Turunen ja Teemu Turunen. Selvityksen neuvoa antavana konsulttina on toiminut seniorkonsultti Seppo Turunen.

Raportti jakautuu neljään lukuun. Johdannon (luku 1) jälkeen luodaan tiivis katsaus luovan talouden käsitteistöön sekä kehittämis- ja yrityskentän tämän hetken tilaan (luku 2). Katsauksen antaminen viitteiden pohjalta esitellään ehdotus alakohtaiseen alueelliseen kehittämiseen soveltuvista kehittämisperiaatteista, jotka määriteltiin Pohjois-Karjalan musiikkialalle toteutetun pilottihankeen pohjalta (luku 3). Viimeisessä luvussa (luku 4) esitetään raportin loppuyhteenveto ja jatkotoimenpide-ehdotukset

Kuva 1a: kehittämisselvitys koostuu katsauksesta luovan talouden kehittämisympäristön nykytilaan sekä kokoelmasta luovan talouden alueellisia kehittämisperiaatteita, joiden pohjalta voidaan viedä läpi ala- tai klusterikohtaisia kehittämisprosesseja. Tässä raportissa kuvataan pilottiprosessi, joka toteutettiin musiikkialalla Pohjois-Karjalassa.

2 KATSAUS LUOVAN TALOUDEN NYKYTILAAN, ERITYISPIIRTEISIIN JA MAHDOLLISUUKSIIN

2.1 Keskeiset käsitteet

Aluksi on syytä hieman täsmentää eräiden aihepiiriin liittyvien keskeisten käsitteiden merkityssisältöä. Ensinnäkin luovalla taloudella tarkoitetaan yleensä sellaista alue- tai kansantaloudellista kehitysvaihetta, jossa merkittävä osa tuotannon taloudellisesta arvonluonnista perustuu aineettomiin tekijöihin, kuten tekijänoikeuksiin, patentteihin, malleihin, brändeihin, palvelukonsepteihin, jne. Luovassa taloudessa erityisesti tärkeässä roolissa on aineettomien tekijöiden kytkentä konkreettiseen tavara- ja palvelutuotantoon siten, että niiden ”monistamiseen” perustuvat ansaintalogiikat tulevat mahdollisiksi.

Luova talous käsittää paitsi taloudelliset tuottajat, myös kuluttajat sekä koko talousjärjestelmää palvelevan kulttuurisen ja yhteiskunnallisen infrastruktuurin. Kyseessä on siis huomattavasti toimialaa laajempi käsite. Esimerkiksi musiikin harrastajat voivat olla luovassa taloudessa mukana paitsi välittömässä tuotannollisessa roolissa, myös puhtaasti tavaroiden ja palveluiden kuluttajina (esim. instrumentit, soiton opiskelu...) tai osana ”harrastajamassaa”, joka synnyttää ja uusintaa tuotannollista toimijuutta (esim. harrastelijamuusikoiden keskusteluista syntyneet uudet kehitysideoita instrumenttivalmistajille).

Kulttuuritoimialat (kulttuurialat) ja luovat toimialat (luovat alat) ovat puolestaan suppeampia nimenomaisesti tuotantotoimintaan viittaavia käsitteitä. Vaikka ne ovat merkityssisällöltään osin päällekkäisiä, on niillä ainakin alojen sisäisessä kielenkäytössä tietty sävyero; kulttuurialojen ajatellaan käsittävän ensisijaisesti taiteilijat ja muut perinteisempien kulttuurin tuotteiden, kuten kuva-, ääni-, teksteiden ja -sisältöjen sekä esityksellisten sisältöjen tuottajat, kun taas luovien toimialojen käsitteellä tarkoitetaan laajemmin aloja, joiden ytimessä on aineettomien tuotteiden kaupallistaminen myytävien tuotteiden ja palvelujen muotoon. Luoviin aloihin sisällytetään yleensä myös kulttuurialoja laajemmin koko tuotannon arvoketju aina raaka-aineista ja materiaaleista jakeluun ja markkinointiin saakka.

Tilastollisissa yhteyksissä kulttuuritoimialat pääsääntöisesti sisällytetään luoviin toimialoihin. Varsinaisten kulttuurialojen lisäksi luoviksi aloiksi luetaan muutamia yleensä kulttuuritilastointien ulkopuolelle jääviä aloja kuten esimerkiksi digitaaliset pelit (käsitetään yleensä osaksi ohjelmistoalaa) ja animaatiot (käsitetään yleensä osaksi suunnittelupalvelualaa). Joissakin Euroopan maissa, kuten Ruotsissa, luovat alat käsitetään vieläkin laajemmin ”elämysteollisuutena”, jota kuvaaviin tilastoihin sisällytetään myös matkailu. Tämän raportin tarkastelussa matkailu rajautuu kuitenkin kulttuuri- ja luovien alojen ulkopuolelle.

2.2 Luovan talouden kehittämislinjaukset, -ohjelmat, -hankkeet ja -rahoitus

Seuraavaksi luodaan lyhyehkö katsaus luovan talouden tämän hetken kehittämissympäristöön Suomessa ja Pohjois-Karjalassa. Aluksi tarkastellaan viime vuosien kansallisen tason strategisia linjauksia ja kehittämisohjelmia ja tämän jälkeen siirrytään maakuntatason suunnitelmien, hankkeiden ja toimijakentän tarkasteluun. Lopuksi otetaan lyhyesti esille kehittämistoiminnan rahoituksen nykytila.

2.2.1 Kansallinen taso

Luovan talouden, luovien toimialojen ja kulttuurialojen kartoitukseen ja kehittämiseen liittyvää sisältöä on tuotettu Suomessa viime vuosina yleiseurooppalaiseen tyyliin varsin runsaasti. Tahti on kiihtynyt erityisesti sen jälkeen kun ns. Lissabonin kehittämisstrategian mukainen luovan talouden vahvistamislinjaus kirjattiin Suomen hallitusohjelmaan vuonna 2007. Esimerkiksi Luova Suomi -hankkeen verkkosivustolla on (tätä raporttia laadittaessa) listattuna 13 keskeistä kansallisen tason kehittämistä ohjaavaa luovien toimialojen ohjelmaa tai strategiaa, kaksi EU-tason julkaisua, kuusi alueellista strategiaa tai ohjelmaa, 20 toimialakohtaista valtakunnallista strategiaa sekä 14 esimerkkiä luoviin aloihin liittyvistä kartoituksista.

Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämistätiö CUPORE:n toteuttaman Suomen luovien alojen ohjelmia, strategioita ja selvityksiä yhteen kokoavan bibliografian v. 2009 julkaistu versio sisälsi jo tuolloin yhteensä yli 200 julkaisua. Toisin sanoen linjauksia, joita seurata, ja julkaisuja, joihin perehtyä, on hyvinkin runsaasti ja tietystä mielessä jopa sekoittavan paljon, sillä mukaan mahtuu myös päällekkäisiä strategioita sekä keskinäiseen vertailuun kelpaamattomia kartoituksia ja tilastoja.

Tuoreen ja jäsennellyn näkökulman luovien alojen alueelliseen kehittämiseen liittyvistä keskeisistä ohjelmista tarjoaa opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu Luovan talouden ja kulttuurin alueelliset kehittämistoimenpiteet 2010–2020 (OPM 2010). Raportissa mm. tarkastellaan luovan talouden ja kulttuurin alueellisen kehittämisen tilaa strategisesta, toiminnallisesta ja rahoituskellisesta näkökulmasta sekä maakunnallisella että valtakunnallisella tasolla.

Kansallista strategista näkökulmaa edustavista julkaisuista on edellä mainitussa raportissa mainittu mm. Kulttuuripoliittikan strategia 2020 (OPM 2009), Luovien alojen yrittäjyyden kehittämisstrategia 2015 (KTM 2007) sekä Luova maaseutu - luovan talouden ja kulttuurin kehittäminen maaseudulla (OPM 2009).

Lisäksi mainittakoon maaliskuussa 2011 julkaistu luovan talouden ja kulttuuriyrittäjyyden kehittämisen toimintamalli, joka on jo siinä mielessä ainutlaatuinen esitys, että se syntyi työ- ja elinkeinoministeriön sekä opetus- ja kulttuuriministeriön yhteisesti nimittämän työryhmän työn tuloksena. Aiemmin on lähdetty pitkälti siitä, että kyseiset ministeriöt koordinoivat luovia toimialoja ja luovaa taloutta koskevia toimintoja toisistaan erillään. Esityksessä ehdotetaan muutosprosessin käynnistämistä, jonka tuloksena luovan talouden ja kulttuuriyrittäjyyden toimintaedellytyksiä parannettaisiin yksinkertaistamalla nykyistä yritysten kannalta monimutkaista julkishallinnon järjestelmää kahden toimijan malliksi: ns. UNO Action vastaisi rahoituk-

sen järjestämisestä luovan talouden yritysten tarpeisiin ja ns. UNO Policy toimisi hallitustasolla eri hallinnonalojen välillä, tekisi poliittisia aloitteita ja käynnistäisi tarvittavia muutoksia.

Erityisesti kulttuurialojen näkökulmasta on syytä nostaa esille myös Opetus- ja kulttuuriministeriön tohtori Tarja Cronbergilta tilaama selvitys taiteilijoiden toimeentuloedellytysten parantamisesta. Selvityksen ensimmäinen osa julkaistiin lokakuussa 2010 ja selvityksen jatko-osa huhtikuussa 2011 (Luova kasvu ja taiteilijan toimeentulo 2010 & 2011). Selvityksen kehittämissuhteet koskevat mm. taiteilijoiden työmarkkina-asemaa, sosiaali- ja eläketurvaa, apurahoja sekä verotusta. Uudentyyppisten ja positiivisessa mielessä rohkeiden ehdotusten joukossa on mm. itsensä työllistävien määrittely omaksi ryhmäkseen työlainsäädännön kautta. Selvityksen jatko-osan pohjalta Cronberg esittää taiteilijoiden toimeentuloedellytysten parantamista koskevat hallitusohjelmataavoitteet, joista mm. yleistavoitteena on taiteilijoiden toimeentuloedellytyksien parantaminen pohjoismaiselle tasolle ja ei-työsuhteessa toimivien taiteilijoiden saaminen sosiaaliturvan piiriin.

2.2.2 Pohjois-Karjala

Maakunnallista strategista näkökulmaa edustavat mm. maakuntasuunnitelmat, maakuntaohjelmat, maakuntakaavat sekä kulttuuristrategiat. Pohjois-Karjalan strategia 2030 -maakuntasuunnitelmassa strategisiin linjauksiin sisältyy luovan talouden vahvistaminen. POKAT 2014 maakuntaohjelmassa puolestaan kulttuurituotannon kehittämisen painopisteiksi on nostettu mediatuotannon edellytysten vahvistaminen, mediakoulutuksen kehittäminen, luovien alojen yrittäjyyden kehittäminen, maakunnan monipuolisen kulttuurialan koulutuksen tukeminen sekä kulttuuristrategian (Kulttuuri Pohjois-Karjalan aluekehityksessä - strategiset valinnat 2007–2013) toteuttaminen. Nimenomaisesti luovaan talouteen ja kulttuurialoihin kohdistuvat maakunnalliset linjaukset on koottu Itä-Suomen luovien alojen kehittämissuohjelmaan, joka laadittiin vuonna 2009.

Edelleen luovat toimialat ja luova talous on huomioitu tällä hetkellä varsin selvästi myös seutu- ja kaupunkitason tason yritys- ja elinkeinotoiminnan kehittämistyössä. Joensuun seudun elinkeino-ohjelmassa 2010–2013 luovat alat ja matkailu on nostettu omaksi painopistealaksi ja Keski-Karjalan elinkeinostrategiassa 2011–2014 eräänä keskeisenä strategisena tavoitteena on luovien yritysten toiminnan tukeminen ja kasvun edellytysten parantaminen.

Keskeisiä luovien alojen kehittämiseen kytköksissä olevia alueellisia julkisia toimijoita ovat Pohjois-Karjalan Maakuntaliitto, Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu, Pohjois-Karjalan taidetoimikunta, kuntien kulttuuritoimet, ammatilliset oppilaitokset ja taidelaitokset. Nämä paitsi kouluttavat alalle työvoimaa myös hallinnoivat mm. EU-rahoitteisia kehittämishankkeita. Luovien alojen yritystoiminnan käynnistymisen ja tukemisen kannalta tärkeässä roolissa on maakunnallinen yritysneuvontajärjestelmä, jota toteuttavat mm. Pohjois-Karjalan ELY-keskus, seudulliset kehittämissuhteet JOSEK, KETI sekä PIKES, Pohjois-Karjalan Uusyrittäjäkeskus sekä joukko yksityisiä asiantuntijapalveluyrityksiä.

Esimerkkeinä viime vuosien merkittävistä julkisten toimijoiden hallinnoimista luovien alojen kehittämistoimenpiteistä mainittakoon mm. Pohjois-Karjalan Ammattikorkeakoulun Luova Pohjois-Karjala I ja II-hankkeet sekä Creative Managers -koulutusohjelma, KETIn hallin-

noimat Kiteen AIMO-hanke ja Kiteen Meijerinrannan kehittämishanke sekä Pohjois-Karjalan taidetoimikunnan toteutusvaiheessa oleva Esittävän taiteen keskus.

Ruohonjuuritason kulttuuritoiminnan ja -ympäristön kehittymisen kannalta kenties tärkeimmässä roolissa ovat lukuisat, usein pääasiassa vapaaehtoistyöhön perustuvat kolmannen sektorin toimijat. Alueellisena esimerkkinä mainitaan usein ja hyvin oikeutetusti Joensuun Popmuusikot ry ja erityisesti sen järjestämä sekä kulttuurisesti että aluetaloudellisesti merkittävä Ilosaarirock-festivaali. Popmuusikot on ollut myös keskeinen toimija keväällä 2011 avatun Karjalantalon kulttuurikeskuksen (Töminä Oy) perustamisessa ja toteuttamisessa.

Lisäksi esiin on syytä nostaa pienemmät kulttuuri- ja taideyhdistykset, jotka järjestävät mm. erilaisia taidetapahtumia ja -leirejä (esim. kesäteatterit, musiikki- ja kuvataideleirit jne.). Tällaisilla toimijoilla on suuri käytännön merkitys paikallistason luovan ilmapiirin ja yhteisöllisyyden kehittymiselle (esim. Enon kulttuuriyhdistys Louhi ry). Erityisesti tapahtumilla voi olla lisäksi tärkeitä paikallisia talousvaikutuksia. Toisaalta mittaluokaltaan pienemmätkin tapahtumat voivat sisältönsä puolesta olla omalla sektorillaan kansallisesti ja jopa kansainvälisesti merkittäviä (esim. Nurmeksen Musiikkiyhdistys ry:n järjestämä Nurmeksen Nuori Musiikki -kesäakatemia).

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että luovan talouden maakunnallisen ja seudullisen kehittämistoimenpiteiden koordinoinnissa ja käytännön toteutuksessa avainasemassa on ollut luonteva yhteistyö julkisten ja yksityisten toimijoiden välillä. Nimenomaan omaehtoisien yhteistyön ja yhteydenpidon merkitys on erityisen korostunut, koska luovien talouden kehittämisessä ei ole toistaiseksi ollut kovin selkeää kansallista linjaa tai vastuutahoa. Pohjois-Karjalan osalta tässä suhteessa esimerkillisenä toimijana voi mainita Pohjois-Karjalan taide-toimikunnan, joka vuoden 2010 aikana harjoitti laaja-alaista yhteistyötä mm. Pohjois-Karjalan maakuntaliiton, Pohjois-Karjalan ELY-keskuksen, Itä-Suomen yliopiston ja Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun kanssa sekä myös maakunnan ulkopuolisten toimijoiden kanssa.

2.2.3 Kehittämistoiminnan rahoituksesta

Sekä julkisten että yksityisten luovien alojen hankkeiden toteutumisen kannalta ratkaisevas-
sa roolissa on käytännössä hyvin usein julkisen rahoituksen saatavuus. Esimerkkejä puhtaasti yksityiseen rahoitukseen perustuvista alueellisesti merkittävistä toimijoista tai hankkeista ei juuri vielä löydy - useimmitenhan tämä edellyttäisi hankkeelta merkittävää nähtävissä olevaa tuottopotentiaalia. Luovilla aloilla tärkeitä ovatkin olleet mm. kulttuuriin kohdistuva valtion ja kuntien rahoitus sekä työ- ja elinkeinoministeriön yritystukijärjestelmät, joiden puitteissa rahoitusta alueellisesti kanavoivat ELY-keskukset.

Paitsi suorissa yritystuissa myös laajemmissa alueellisissa yrityskenttään ja kulttuuriin kohdistuvissa hankkeissa keskeisenä rahoituslähteenä on ollut EU lähinnä Euroopan Aluekehitysrahaston ja Euroopan Sosiaalirahaston kautta. Esimerkiksi jälkimmäisen osarahoittama ja opetus- ja kulttuuriministeriön koordinoima Luovien alojen yritystoiminnan kasvun ja kansainvälistymisen kehittämisohjelma 2007–2013 on tarjonnut merkittäviä mahdollisuuksia valtakunnalliseen luovien alojen yritystoiminnan kehittämiseen. Poikkeuksellisesti Itä-Suomi ei

ole kuulunut kyseisen ohjelman piiriin. Itä-Suomen erillistä luovien alojen kehittämisohjelmaa on kuitenkin sovitettu yhteen OPM:n linjausten kanssa, mikä on kohtuullisesti mahdollistanut Itä-Suomen osallistumisen valtakunnallisiin yhteishankkeisiin yli rakennerahastorajojen.

2.3 Luovien ja kulttuuritoimialojen asema Pohjois-Karjalassa

Luovien alojen ja kulttuurialojen tämän hetkisen tilan ja aluetaloudellisten vaikutusten arviointi Pohjois-Karjalassa - kuten myös muualla Suomessa - on haasteellista. Tähän merkittävänä syynä on riittävän kattavan ja monipuolisen tilastotiedon puute sekä se, että eri (esimerkiksi alakohtaisten) tilastojen taustalla olevat aineistot ovat harvoin vertailukelpoisia. Kuten luvun alussa todettiin, luovaan talouteen ja kulttuuriin liittyvät määritelmät eivät myöskään ole vakiintuneita tai yksiselitteisiä.

Toisaalta ei ole olemassa kiistatonta ja selkeää ohjenuoraa, jonka perusteella luovien alojen ja kulttuurin vaikutuksia ylipäänsä arvioitaisiin ja mitattaisiin. Esimerkiksi ruotsalaisessa ERIBA-mallissa Tobias Nielsén nostaa luovien alojen merkitystä käsitellessään alan yritysten suorien taloudellisten vaikutusten rinnalle myös sellaiset välilliset vaikutukset kuin alueiden vetovoiman paranemisen, alueiden tai kansakuntien tunnettuuden lisääntymisen sekä kulttuurialan tuotteiden lisäarvoaikutuksen muiden teollisuudenalojen tuotteisiin. Lisäksi kulttuurilla on tutkitusti tärkeä vaikutus ihmisten hyvinvointiin sekä aina myös tietty itseisarvoinen merkitys. Esimerkiksi mainittujen tekijöiden mittaamiseen ei ole olemassa selkeitä kvantitatiivisia mittareita. Ei voida kuitenkaan lähteä siitä, että mittareiden puute sinänsä tekisi asioista merkityksettä.

Yleisten toimialaluokittelujen mukaista tilastotietoa on toki saatavissa myös Pohjois-Karjalan osalta. Maakunnan luovien alojen taloudellista tilaa ja tulevaisuuden toimintamahdollisuuksia tilastojen valossa on tarkastellut Annika Miettinen vuonna 2010 julkaistussa raportissaan "Arvio kulttuuritoimijoiden ja luovan talouden toimintaedellytyksistä sekä palvelutuotannosta".

Raportin perustana olleiden Tilastokeskuksen Kulttuurisatelliitti- sekä Alueiden kulttuurit 2009 -aineistojen (tilastot vuosilta 2001–2007) perusteella näyttäisi siltä, että Pohjois-Karjala sijoittuu kulttuuritoimialojen osalta maan häntäpäähän. Kun vuonna 2007 Pohjois-Karjalassa asui 3,2 % koko maan väestöstä oli kulttuuritoimialojen tuotoksen osuus 1,5 %, arvonlisäyksen osuus 1,6 % ja työllisten osuus 1,6 % valtakunnan kokonaisarvoista. Tosin, kuten raportissakin todetaan, kulttuuritoimialat ovat niin tuotannon kuin palveluiden osalta Suomessa keskittyneet suurelta osin pääkaupunkiseudulle, jonka väestöpohjaan suhteutetut luvut ovat yleisesti ottaen huomattavasti reuna-alueita korkeammat.

Tuotoksella, arvonlisäyksellä ja työllisten määrällä mitattuna maakunnan kulttuuritoimialoista suurimpina näyttäytyvät kirjapaino- ja lehtialat, kirjastojen, arkistojen ja museoiden toimialaryhmä sekä taitelija- näyttämö- ja konserttitoiminta. Pienimmässä päässä ovat puolestaan soitinten valmistus ja kauppa, äänitteiden tuotanto ja kauppa sekä taide- ja antiikkiliikkeet.

Suoritemääriä koskevaa maakuntakohtaista tilastotietoa tarkasteltaessa tilastoista erottuvat kirjastot, joiden lainoissa Pohjois-Karjala on aivan valtakunnallisen listan kärjessä. Lisäksi

huomioitava on Pohjois-Karjalassa järjestettävä kulttuurialan koulutus, jonka ammatillisen ja ammattikorkeakoulukoulutuksen puolelta valmistuu paljon etenkin viestintä- ja informaatioalan sekä käsi- ja taideteollisuuden ammattilaisia. Yliopistosta puolestaan valmistuu vuosittain niin kirjallisuuden kuin muun kulttuurin tutkijoita. Alueen musiikkiopistot ja vapaan sivistystyön oppilaitokset ovat niin ikään huomion arvoisia toimijoita, sillä ne tarjoavat taiteen perusopetusta sekä muuta alan koulutusta vuosittain useille tuhansille ihmisille ja parantavat alueellista saavutettavuutta Joensuu-keskeisessä maakunnassa.

Alueen valtakunnallisesti merkittävät funktiot kuuluvat kuitenkin pääsääntöisesti kulttuurialan julkiseen infrastruktuuriin. Esimerkiksi yksityisen yritystoiminnan puitteissa toteutetuissa kulttuuripalveluissa maakunta sijoittuu aktiivisimpien alueiden joukkoon ainoastaan elokuvissa käynnissä, joka on lähinnä elokuvateatteri Tapion ansiosta ollut etenkin Joensuussa korkealla tasolla väestöpohjaan suhteutettuna. Pelkästään tilastoja tarkastellen maakunnan kulttuurirytytoiminta näyttää kaiken kaikkiaan varsin vaatimattomalta; alan yritysten yhteenlaskettu liikevaihto oli vuonna 2007 n. 182,2 miljoonaa euroa vastaten vain 1,24 % alan koko maan liikevaihdosta.

Kuten Miettinen raportissaan toteaa, arviossa käytetty aineisto on kuitenkin historiallinen ja melko kapea-alainen, eikä siksi anna aivan oikeanlaista kuvaa Pohjois-Karjalan kulttuuritoiminnan tämän hetken merkityksestä saati tulevaisuuden mahdollisuuksista. Aineistosta ei esimerkiksi käy ilmi Joensuun Popmuusikot ry:n järjestämän Ilosaarirockin ja sen ympärille rakentuvien tapahtumien merkitys pohjoiskarjalaisessa talous- ja kulttuurielämässä. Toisaalta, vaikka esimerkiksi soitinten valmistus ja kauppa näyttäisi olevan yksi pienimmistä kulttuurialoista, maakunnassa toimii nykyisin kaksi soitinvalmistajaa, Flaxwood Oy ja Koistinen Kantele Oy, jotka ovat niin tuotekehityksensä kuin kansainvälistymisensä puolesta maan merkittävimpiä. Pohjois-Karjalassa on olemassa selkeästi myös muita aloja, jotka eivät kulttuuritilastoissa juurikaan näy, mutta joilla voidaan perustellusti katsoa olevan liiketoiminnallista potentiaalia tulevaisuutta ajatellen. Näitä ovat mm. elokuva-ala ja digitaaliset pelit.

Esimerkiksi elokuvatuotannon osalta voidaan todeta, että Pohjois-Karjalasta on kehittynyt viime vuosina elokuvamaakunta, joka on mm. yksi keskeinen kuvausalue Suomessa. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun alaisen Itä-Suomen elokuvakomission EFFC:n mukaan säännöllisten tuotantojen johdosta on alueelle syntynyt tuotantoympäristö, joka tarjoaa palveluita niin esituotannon, tuotannon kuin jälkituotannonkin vaiheisiin. Myös elokuvamatkailu, festivaalit ja alan ammattilaisten kohtaamiset ovat kiinteä osa Pohjois-Karjalan tuotantoympäristöä. Elokuvakomission lisäksi tärkeä rooli tuotantojen keskittymisessä juuri Pohjois-Karjalaan on ollut ammattikorkeakoulun viestinnän koulutusohjelmalla, Pohjois-Karjalan Maakuntaliitolla, elokuva- ja televisioalan kehittämisprojekteilla, Joensuun kaupungilla ja Suomen Filmitoimisto Oy:llä.

Lisäksi kulttuuritilastoinnin ulkopuolelle jää kokonaan sekä kansainvälisten että Suomessa OPM:n ja TEM:n määritelmien mukaan luoviin aloihin kuuluva kansainvälisesti merkittävä kasvuala digitaaliset pelit. Ala on myös Pohjois-Karjalassa noussut yhä merkittävämpään rooliin Outokumpuun sijoittuneen Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymän audiovisuaalisen viestinnän pelialaan suuntautuneen koulutusohjelman sekä yrityshautomon myötä. Ammattiotopistotasoisena koko maan mitassa ainutlaatuisen laajan koulutuksen pääpaino on pelikenttien ja -maailmojen sekä sisältöjen rakentamisessa 3D- ja 2D-sovellusten avulla. Maakuntaan onkin syntynyt muutaman vuoden sisällä useita uuteen yritystoimintaan johtaneita tai

sitä kohti matkalla olevia kansainvälisen tason tuotekehityslähtöisiä tiimejä, joista mainittakoon mm. Mental Moustache, Grit Studio, Ramdroid Studios, Tripworks, Catnip Media ja Applied Games.

2.4 Arviointia katsauksen pohjalta

Luovan talouden "nostamisen" laajempaan poliittisena perusteena on selvästi pyrkimys talouden painopisteen muuttamiseen valmistavasta teollisuudesta aineettomia hyödykkeitä tuottaviin palveluihin, siis toimintaan, joka soveltuisi paremmin läntisten kehittyneiden talouksien tapaisille korkean koulutus- ja kustannustason alueille. Tälle ajatukselle rakentuva yleiseurooppalainen luovaan talouteen liittyvä "hype" näkyy niin kansallisen tason kuin maakuntatasonkin kehittämislinjauksissa varsin voimakkaasti.

Kuten edellä esitetty katsaus tilastoihin osoittaa, ei kulttuurialojen välitön talouden merkitys ole kansallisesti tai maakunnallisesti 2000-luvulla kuitenkaan mainittavasti kasvanut. Toisaalta on varsin ilmeistä, ettei kaikkien luovan talouden piiriin kuuluvien toimijoiden, toimintojen, tapahtumien jne. vaikutus tai joskus edes olemassaolo yllä kulttuuritilastoihin asti. Näin ollen olisi kenties ainakin osin syytä kyseenalaistaa nykyisen kaltaisten kulttuuritoimialakohtaisten tilastoluokittelujen relevanttius luovan talouden kuvaajana.

Tämä voisi olla perusteltua siinäkin mielessä, että luovan talouden varsinaiset odotusarvot kohdistuvat nimenomaan perinteisempien teollisuudenalojen ja kulttuurialojen toimialarajat ylittäville rajapinnoille. Varsin useinhan luovien alojen tuottamien aineettomien hyödykkeiden käyttöarvo muodostuu todellisuudessa tiiviissä vastavuoroisessa suhteessa liitännäisalojen aineellisten hyödykkeiden kanssa. Esimerkiksi kännykkäpelillä harvoin on käyttöarvoa ilman päätelaitteita tai teollisella laitepatentilla ilman mahdollisuutta todella konkreettisesti toteuttaa kyseinen laite. Tämä merkitsee käytännössä sitä, että osa luovan toiminnan arvosta voi levittäytyä myös tilastoissa joskus kauaskin luovien alojen ytimeistä eikä myöskään välttämättä rajoitu nykyisissä globaaleissa tuotantorakenteissa minkään tietyn talousalueen sisälle.

Kehittämisaktiviteetteihin kohdistetun tarkastelun perusteella luova talous näyttäisi muodostavan tyypiesimerkin hallinnollisesta ylhäältä alas (top-down) kulkevasta kehittämisestä; linjauksia on laadittu aluksi ylikansallisella tasolla (EU) ja sitten kansallisella tasolla, josta ne ovat "jalkautuneet" maakunta- ja aluetason strategioihin ja ohjelmiin. Linjausten mukaisia konkreettisia kehittämistoimenpiteitä on sitten lähdetty paikallistasolla toteuttamaan eri julkisten tahojen hallinnoimien laajempien hankkeiden kautta sekä suuntaamalla julkista rahoitusta suoraan toimijatasolle, erityisesti yritystason hankkeisiin.

Tarkastelusta ilmenee myös, että viime vuosina luovaan talouteen kohdistuviin selvityksiin, suunnitelmiin ja muihin kehittämishankkeisiin on ollut saatavilla rahoitusta valtakunnallisesti suhteellisen hyvin, mikä on - positiivista sinänsä - pitänyt yllä aktiivista keskustelua aihepiiristä kaikilla tasoilla. Toisaalta rahoituksen saatavuus vaikuttaisi kannustaneen hankkeiden käynnistämiseen välillä varsin kevyiltäkin tuntuvien perustein. Erityisesti EU-hankerahoituksen piirissä olevilla alueilla on saatu synnytettyä runsaasti erilaisia luoviin toimialoihin kytkeytyviä

toimintoja, joiden jatkuvuus pidemmällä aikavälillä näyttäisi olleen kiinni lähinnä rahoituksen jatkuvuudesta eikä välttämättä niinkään tuloksista itse kehittämiskohteiden tasolla.

Jatkossa, ja erityisesti uuden EU-ohjelmakauden alkaessa 2014, nykyistä kestävämpien rahoitusrakenteiden tarve korostunee myös luovaa taloutta palvelevissa funktioissa. Tähän viitataan Pohjois-Karjalan osalta esimerkiksi Itä-Suomen luovien alojen kehittämisohjelman tavoiteasetannassa: "Aikaisemmat [maakunta]ohjelmakaudet ovat tuottaneet maakunnan kulttuurituotannon edellyttämää infrastruktuuria sekä toiminnallisia ja hallinnollisia rakenteita. Uudella kaudella turvataan niiden omaehtoiset toimintaedellytykset ja edelleen monialaisen innovaatioympäristön kehittyminen."

Tässä tilanteessa on syytä pitää mielessä, että useimmiten kehittämistoiminnan varsinaiset haasteet löytyvät nimenomaan paikallistason infrastruktuurin ja yksityisen toimijakentän kohtaamisesta. Sanottu ei tietenkään koske pelkästään luovia ja kulttuurialoja, mutta on niiden piirissä kenties erityisen selvästi havaittavissa. Tämä näyttäisi juontuvan pitkälti siitä, että luovat alat on lopulta varsin keinotekoinen aggregaattikäsité tai -luokka, jonka alaan lukeutuu intresseiltään ja lähtökohdiltaan hyvin kirjava toimijajoukko. Toimijoiden orientoituneisuus etenkin liiketoiminnalliseen ajatteluun ja kehittämiseen ja tätä kautta mahdollisuudet nykyisestä toimintaympäristöstä löytyvien tuki-, kehitys- ja rahoitusinstrumenttien hyödyntämiseen vaihtelevat poikkeuksellisen suuresti. Mm. näihin kysymyksiin keskitytään syvällisemmin ja käytännönläheisemmin seuraavassa luvussa esiteltävässä ehdotuksessamme alueellisista luovan talouden kehittämisperiaatteista.

3 EHDOTUS LUOVAN TALOUDEN ALUEELLISIKSI ALAKOHTAISIKSI KEHITTÄMISPERIAATTEIKSI

3.1 Taustaa ja tavoitteet

Kehittämissuunnitelmaan sisältyvää toimintamalliehdotusta laadittaessa taustalla oli jo alun alkaen ajatus kaikki luovat toimialat kattavaan ylätasolta alas etenevään toimintamalliin verrattuna astetta keskitetyimmistä prosesseista. Lähtökohtana oli vahva näkemys siitä, että luovan talouden eri sektoreille suunnattavat kehittämistoimenpiteet saadaan jalkautettua tehokkaimmin ottamalla mahdollisimman hyvin huomioon sektoreiden toiminnan tarpeet ja erityispiirteet sekä myös sisäiset erilaiset toimintamotiivit. Tällaisella ”alakohtaisella” kehittämisprosessilla pyrittäisiin siis mahdollisimman laajaan kenttätasolle ulottuvaan vaikutukseen.

Alakohtaisen kehittämisprosessin toteuttamisen tueksi määriteltiin kokoelma periaatteita, jotka soveltuvat luovan talouden ja luovien yhteisöjen kehittämisen strategisiksi ohjenuoriksi. Varsin pian todettiin, ettei tämän tarkemmalle tasolle toimintamallin määrittelyssä kannattaisi mennä, koska herkästi muuttuva luovan talouden kenttä erityispiirteineen vaatii erityisen joustavat kehittämisen raamit.

Kehittämisperiaatteiden määrittelyn yhtenä lähtökohtana oli, että periaatteet ”testataan” ja niitä hienosäädetään toteuttamalla kehittämisspilotti yhdellä valitulla luovan talouden sektorilla. Kehityskohteeksi valittiin musiikkiala Pohjois-Karjalassa. Toteutetun ja dokumentoidun pilotoinnin oli määrä toimia esimerkkitapauksena jatkoa ajatellen ja lisäksi sen avulla haluttiin hakea täydentäviä näkökulmia kehittämisperiaatteiden kokoamis- ja laatimisvaiheessa. Pilotoinnin keskeisenä työskentelytapana olivat workshopit, joihin kiinnitettiin toimijoita mahdollisimman laaja-alaisesti eri tason näkökulmien saavuttamiseksi ja yhteistoiminnan aikaansaamiseksi.

Periaatteiden laadinnassa yhtenä tärkeänä tavoitteena pidettiin myös niiden laajaa sovellettavuutta eri aloille ja alueille sekä skaalautuvuutta eri kehittämiskohteisiin. Lähtökohtana oli, että alakohtainen kehittämisprosessi tulisi voida toteuttaa millä tahansa luovan alan sektorilla ja myös maakuntaa tai seutukuntaa rajatummilla alueilla.

3.2 Kehittämisperiaatteet

Tässä esitettävien luovan talouden alueelliseen kehittämiseen ja suunnitteluun liittyvien periaatteiden pohjana on toiminut yhtäältä Profit-Visio Oy/CIU:n laaja yli 20 vuoden käytännön kokemus alueellisesta kehittämisestä. Toisaalta ulkopuolisia ja samalla kansainvälistä vertailupohjaa antavia näkökulmia on saatu CIU:n neuvonantajilta Tom Borrupilta sekä Thomas Gustafssonilta. Borrup toimii luovien yhteisöjen kehittämisen asiantuntijana sekä Creative

Community Builders -organisaation johtajana Yhdysvalloissa. Gustafsson puolestaan vastaa Länsi-Ruotsin kulttuurialojen kehittämisessä aktiivisesti kiinni olevan Göteborg Artist Centerin toiminnasta.

Seuraavassa esitellään periaatteiden ydinsisältö sekä heijastellaan periaatteita esimerkkien avulla siihen, kuinka niitä sovellettiin toteutetussa musiikkialan pilottiprosessissa.

3.2.1 Periaate 1: Verkostomainen toiminta

Alaan kuin alaan liittyen toimijoiden verkostoitumisen merkitystä korostetaan aluekehityksen piirissä. Verkostomainen toimintaperiaate voidaan kuitenkin käytännön tasolla sisällyttää myös alueellisiin suunnitteluprosesseihin, ei ainoastaan niissä muodostettaviin tavoitteisiin. Tämän selvityksen ehdottamien kehittämisperiaatteiden keskeinen lähtökohta on kehityskohteena olevan alan toimijoiden laaja ja kentätasolle ulottuva sitouttaminen kehittämis- ja suunnitteluprosessiin. Prosessin käynnistämisen yhteydessä vaarana usein kuitenkin on, että prosessia ohjaava taho hakee prosessiin osallistujia yksinomaan omista verkostoistaan. Tällöin “katvealueiden” riski on olemassa: prosessiin kiinnittäminen saattaa tapahtua tiedostamattomasti yksipuolisesti, ja viestintä ei välttämättä ole ulottunut laajasti kentätasolle asti.

Yksi ratkaisuvaihto tämän riskin minimoimiseksi on kohdistaa alan toimijoille yleinen kutsu kehittämistyöhön mahdollisimman laajasti eri kanavien kautta (esimerkiksi eri alueellisten alan instituutioiden sähköpostilistojen ja verkostojen kautta). Kokemuksen mukaan tällaiset kutsut hukkuvat kuitenkin helposti tämän päivän runsaaseen informaatiovirtaan, eikä menettämä tuota yleensä kovin suuria osanottajajoukkoja kehittämistyöhön.

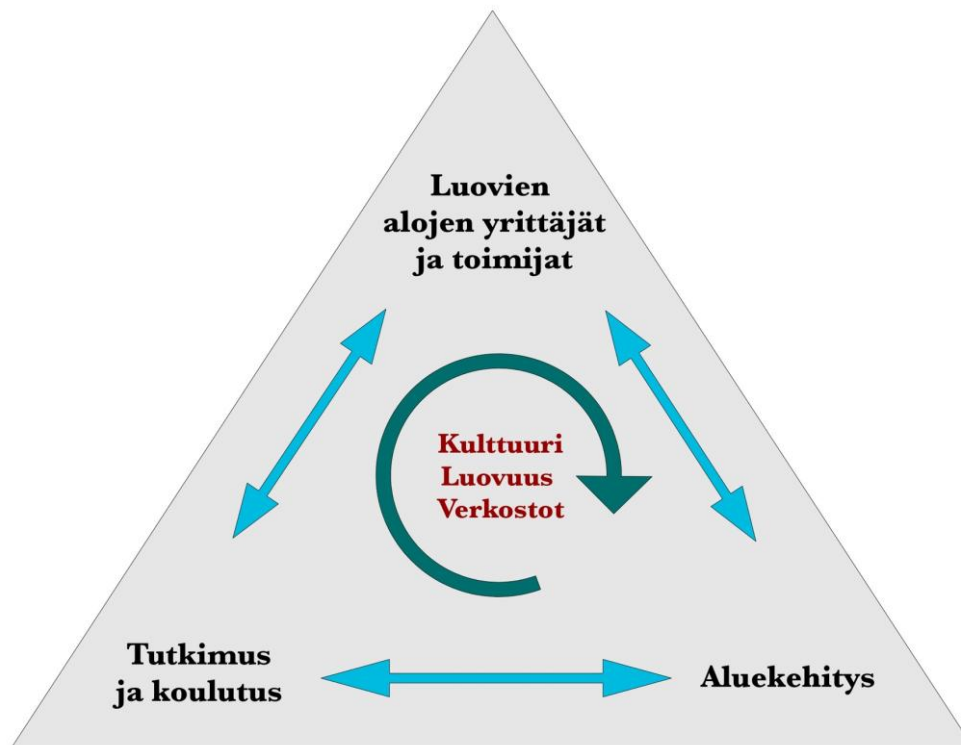
Tähän verrattuna henkilökohtaiset verkostot ovat erinomainen voimavara, mutta toimijoiden saaminen mukaan mahdollisimman laaja-alaisesti vaatii astetta pidemmälle viedyn toimintamallin. Tässä ehdotetun periaatteen keskeinen ajatus on, että relevanttien toimijatahojen saavuttamiseksi tulisi käyttöön valjastaa ns. “verkostojen verkostot”. Tällöin pyritään saamaan sekä omasta verkostosta löytyvät potentiaaliset toimijat että mahdolliset tiedossa olevien alan avaintoimijat aktivoimaan kukin omia henkilökohtaisia verkostojaan, ja sieltä löytyviä sopivia toimijoita mahdollisesti edelleen aktivoimaan omia henkilökohtaisia verkostojaan. Näin kahden, kolmen “askeleen” päässä omasta lähiverkostosta, mutta edelleen verkostomaisella periaatteella toimien, riittävän laajan (myös maantieteellisesti) ja eri tasot kattavan “otannan” muodostuminen on huomattavasti todennäköisempää.

Musiikkialan pilottiprosessissa tätä periaatetta noudatettiin lähettämällä kymmenkunta kutsua “suunnitteilla oleviin musiikkialan workshoppeihin” toteuttajien omaan lähiverkostoon sekä lisäksi muutamia kutsuja satunnaisille tiedossa oleville tärkeille alan edustajille Pohjois-Karjalassa. Kutsuja lähti maakunnan jokaiseen seutukuntaan. Kutsuttuja henkilöitä pyydettiin, riippumatta siitä tulevatko he itse osallistumaan, välittämään tieto edelleen oman näkemyksensä mukaisesti 1-3 henkilölle, joita workshopien aihe eli musiikkialan kehittäminen Pohjois-Karjalassa voisi kiinnostaa. Lähestymistapa tuotti 50 potentiaalista osallistujaehdotusta, joista suunnitteluprosessiin ja workshoppeihin saatiin lopulta kiinnitettyä 25 henkilöä.

Toimijoiden verkostomaisen prosessiin kiinnittämisen vahvuuden voi nähdä olevan myös siinä, että se soveltuu hyvin myös niihin tapauksiin, joissa kokoonkutsujalla ei ole valmiiksi alaan liittyvää kontaktiverkostoa alueella.

3.2.2 Periaate 2: Kolmiostrategia – alueellisen kehittämisen kulmakivet

Toisen periaatteen mukaan on keskeistä tunnistaa ja tiedostaen liittää mukaan kehitysprosessiin kaikkia sitä vahvistavat alueelliset tahot. Yksinkertaisimmillaan tällaiset tahot voidaan hahmotella ns. kolmiomallin avulla, jonka mukaan alueellinen kehittäminen, tässä tapauksessa luovan talouden vahvistaminen, vaatii aina toimija- ja yrittäjäsektorin, koulutus- ja tutkimussektorin sekä alueellisen hallinnon ja alueellisten kehittäjätahojen välistä tehokasta viestintää ja yhteistyötä. Mikäli näiden “kolmion kärkien” toiminta tukee toinen toistaan, alueellinen vaikutus voi olla moninkertainen, kun toteutettavaksi suunniteltu toiminto lähtee kehittymään ns. positiivisessa kehässä. Luovan talouden piirissä kolmion läpileikkaavina voimavaroina ovat alueen kulttuuri, luovuus ja verkostot.

Kuva 3a: kolmiomalli luovassa taloudessa

Musiikkialan pilottiprosessin aikana kolmiomallin mukaisiin kärkiin määriteltiin kuuluviksi seuraava keskeiset toimijat:

- Aluekehitys: JOSEK, KETI, PIKES, ELY-keskus ja Uusyrityskeskus (elinkeinotoiminta/luovat alat) sekä Pohjois-Karjalan taidetoimikunta ja kaupunkien sekä kuntien kulttuuritoimet (taide ja kulttuurialat)

- Tutkimus ja koulutus: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu, Itä-Suomen yliopisto, Joensuun konservatorio sekä Keski-Karjalan ja Pielisen-Karjalan musiikkiopistot
- Yrittäjät ja toimijat: musiikkialan ammattilaiset, yrittäjät ja harrastajat sekä musiikkialan yhdistykset

Prosessin aikana pidettyihin workshoppeihin saatiin verkostomaista toimintatapaa (ks. periaate 1) noudattamalla osallistettua kutakin kolmion kärkeä edustavia toimijoita.

Prosessin käynnistysvaiheen lisäksi kolmiostrategian merkitys korostuu myös jatkotoimenpiteissä. Esimerkkinä otettakoon musiikkialan workshoppeissa saatu selkeä signaali siitä, että alan kehittymisen kannalta merkittävää olisi lisätä tuotannollisen osaamisen ja osaavien tuottajien määrää maakunnassa. Koulutussektorin edustajan kautta ilmeni, että alueella on toteutettu aikaisemmin tapahtumatuottajakoulutusta työn ohessa suoritettavana täydennyskoulutuksena. Koulutus oli todettu hyväksi ja toimivaksi, mutta se oli päätynyt koulutusta hallinnoivan projektin päättyessä. Tämä tarjoaa kolmiomallin pohjalta seuraavan yksinkertaistetun esimerkin: jos alueellisia resursseja suunnattaisiin tällaisen koulutuksen uudelleen järjestämiseen ja tuottajayritystoiminnan aktivoimiseen – ja siten vahvistettaisiin musiikkialan arvoketjun yhtä heikoksi havaittua lenkkiä – voisi tällä olla pidemmällä aikavälillä merkittäviä taloudellisia vaikutuksia paikallisten musiikkialan sisältöjen päätyessä tehokkaammin yleisölle, erityisesti maakunnan ulkopuolelle.

3.2.3 Periaate 3: Toimialan hahmottaminen ja jäsentely

Kolmannen periaatteen ydinajatuksena on, että kehityskohteena olevan sektorin toimijoista tulee tehdä suurpiirteinen kartoitus, ja heidän rooleistaan, toimintamalleistaan sekä keskinäisestä vuorovaikutuksestaan muodostaa jäsentely kuva. Seuraavassa esitellään kaksi luovan talouden kannalta keskeistä jäsentelytapaa, joita molempia sovellettiin musiikkialan kartoituksessa.

Layer-malli

Ns. layer-mallissa valitun toimialan tai sektorin toimijat voidaan sijoittaa kuvioon, joka esittää kolmea näkökulmaa alan arvoketjuista. Aluksi valitulle alalle määritellään sen varsinaiset “ydinsisällön” tuottajat ja ydintoimijat. Musiikkialalla näitä ovat musiikin tekijät ja esittäjät.

Ytimen toiminta tai tuotettu ydinsisältö voi päätyä suoraan sen tuottajalta yleisön/kuluttajien kuluttamiksi elämyksiksi, mutta yleensä ympärillä on myös tätä prosessia edesauttavia toimintoja, kuten kustannus- tai tuotanto-, välittämisen- tai jakelutoimintoja. Nämä toiminnot asetuvat layer-mallissa kerroksittain sitä kauemmaksi ytimestä, mitä useampia “portaita” väliin jää. Toki mallinnus antaa aina varsin karkean kuvan, ja monet toimijat voivat todellisuudessa edustaa useampaakin mallin kerrosta. Tätä kuvastavat kuvan 3b alaspäin loittonevat kerrokset. Musiikkialalla tällaiseksi ketjuksi hahmoteltiin esimerkinomaisesti:

1. Äänitemusiikki

- Ydintaso: musiikin tekijät ja esittäjät
- Taso 2: äänitteiden taloudelliset tuottajat ja kustantajat
- Taso 3: äänitteiden/musiikin jakelijat/jakelukanavat
- Taso 4: äänitteiden myynti

2. Elävä musiikki

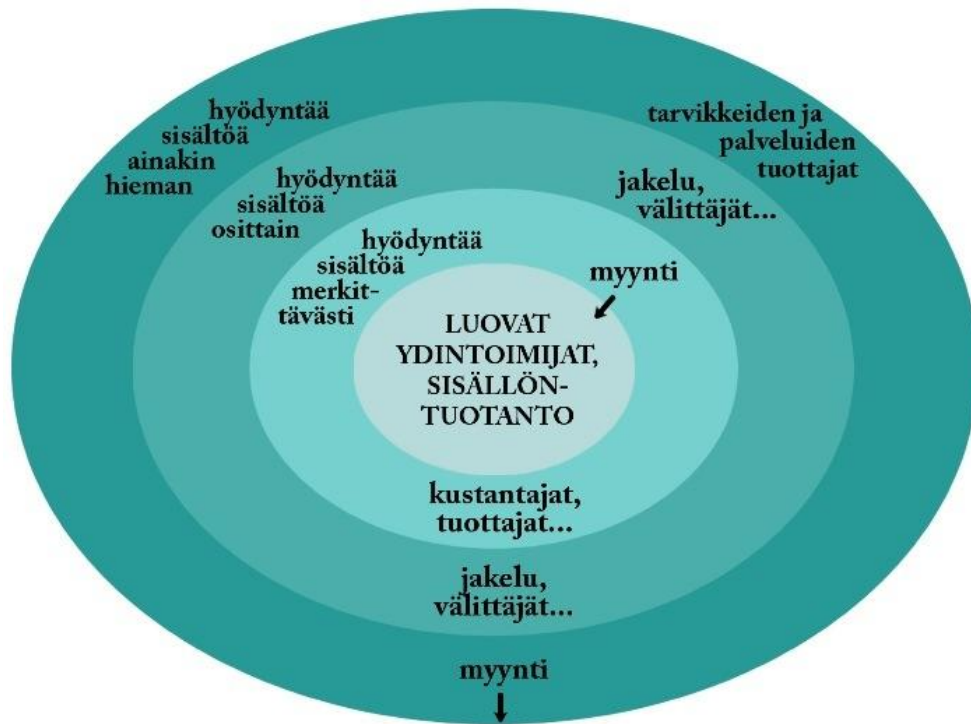
- Ydintaso: musiikin tekijät ja esittäjät
- Taso 2: esiintyjien välitystoiminta
- Taso 3: esiintymispaikat, festivaalit jne.; live-musiikin jakelukanavat
- Taso 4: esiintymispaikkojen lipunmyynti

Ytimen toiminta kytkee piiriinsä myös ketjun, jossa tuotetaan, välitetään ja myydään tarvikkeita sekä palveluja ytimen käyttöön. Ketjua voi lisäksi laajentaa sisällyttämällä mukaan tarvikkeet ja palvelut mallin muihin kerroksiin. Tätä kuvaavat esimerkin oikealle yläkulmaan loitonevat kerrokset. Musiikkialalla tähän ketjuun kuuluvat mm. soitinten valmistajat, jakelijat ja myyjät, äänentoistopalvelujen tarjoajat, taiteelliset tuottajat sekä myös musiikin opetus.

Kolmas näkökulma edustaa ydinsisällön/toiminnan hyödyntämistä muilla aloilla, ts. niitä aloja, joiden tuotteisiin ydinsisällön voi ajatella tuovan lisäarvoa (ja joille sisältöä myydään usein esim. alihankintana). Mitä suuremmassa merkityksessä ydinsisältö liitännäisalalla on, sitä lähemmäksi ydintä se sijoitetaan mallissa.

Musiikkialalla tähän ketjuun kuuluvat musiikkia hyödyntävät mediat, ennen kaikkea radio, mutta myös tv, elokuva ja Internet sekä mm. peli- ja mainosalat, joilla hyödynnetään musiikkisisältöjä.

Tämän kokonaiskuvan hahmottaminen on suureksi avuksi, kun kartoitetaan kehityskohteenä olevan alan toimijoita alueella. Musiikkialan pilotissa layer-mallia hyödynnettiin workshopien osallistujaverkostoa luotaessa. Layer-malli toimi myös pohjana toimintaympäristöanalyysiä laadittaessa. Malliin heijastellessa on helppo havaita alueelliset vahvuudet sekä se, jos alueelta puuttuu tiettyjä arvoketjujen toimijoita kokonaan. Tässä tapauksessa radion hyödyntäminen musiikin jakelukanavana koettiin alueellisten toimijoiden näkökulmasta haasteelliseksi, ja kuten edellä mainittiin, erityisesti tuottajatoimintaa pidettiin arvoketjun heikkona lenkinä.

Kuva 3b: luovien alojen layer-malli

Ansaintalogiikka-analyysi

Alan toimijoita voidaan kategorisoida myös toiminnan ansaintalogiikan mukaan. Kategorisointi kuvaa luovan talouden piiriin kuuluvia toimijoita sen mukaan, mikä on näiden kuluttaja- tai yritysasiakkaille tuottaman tuotteen pääasiallinen ansaintalogiikka. Tällöin jaon voi tehdä esimerkiksi kolmeen eri ansaintamalliin:

- a) sarjatuotantoon ja skaalautuvuuteen perustuva
- b) elävään kokemukseen perustuva
- c) muiden alojen tuotteiden arvoa lisäävä

Tätä kategorisointia käytetään mm. edellä mainitussa Tobias Nielsenin ERIBA-mallissa. Yksi toimija voi luonnollisesti kuulua useampaankin kategoriaan. Ansaintalogiikan mukainen kategorisointi toimi keskeisenä lähtökohtana pilottiprosessin workshoppeissa laaditussa toimintaympäristöanalyysissä.

3.2.4 Periaate 4: Positiivinen ja avoin kehittämisilmapiiri

Edellisten periaatteiden mukaan kohteena olevan alan kehittämissuunnittelu toteutetaan koko toimijakenttä kattaen. Neljäs periaate keskittyy yhteisölliseen lähtökohtaan; sen mukaan koko prosessin kantava idea tulisi olla se, että jo prosessin alkuvaiheissa pyritään muodostamaan alan toimijoiden välinen positiivinen ja avoin ilmapiiri, joka ensinnäkin edesauttaa toimijoiden omaehtoista sitoutumista tai toivottavammin *halukkuutta* alan kehittämiseen sekä

aktivoi aiheeseen liittyvää keskustelua. Tällaisen ilmapiirin syntyminen on lisäksi tärkeä edellytys luovan kollektiivisen suunnittelun mahdollistumiselle.

Siksi ns. voimavaralähtöinen ajattelu, joka lähtee liikkeelle alueen olemassa olevien resursien kartoittamisesta, soveltuu erinomaisesti luovaan suunnitteluprosessiin. Lisäksi se muodostaa selvän kontrastin huomattavasti yleisempiin ongelmalähtöisiin prosessimalleihin. Voimavaraperusteisenkaan ajattelun tarkoituksena ei ole kieltää ongelmia – oletuksena vain on, että ne kyllä tulevat muutoin esille prosessin aikana. Toisaalta usein toimijat voivat kokea huomattavan haasteellisena löytää positiivisia näkökulmia liittyen omaan alaan ja alueeseen.

Periaatteen keskeistä sisältöä on myös sen korostaminen, että kaikki suunnitteluun osallistujat saavat tasapuoliset mahdollisuudet tuoda omia näkökulmiaan esille. Täytyy esimerkiksi ottaa huomioon, että kaikille ei ole ominaisinta ilmaista mielipiteitään ja näkemyksiään verbaalisesti etenäkään jos tämä täytyy tehdä suuressa ryhmässä. Siksi isommassakin kokoon-tumisessa voi olla aiheellista simuloida pienryhmiä ja kerätä myös kirjoitetussa muodossa ilmaistuja mielipiteitä.

Musiikkialan pilottiprosessissa ensimmäisen workshopin tärkein osuus oli post-it lapuilla toteutettu Pohjois-Karjalan musiikkialan voimavarojen kartoitus. Tässä noin tunnin mittaisessa osuudessa jokainen sai viisi post-it-lappua, joihin heidän tuli itsenäisesti kirjata jokaiseen yksi alueen musiikkialaan liittyvä heidän mielestään positiivinen voimavara.

Tämän jälkeen osallistujat jaettiin 4 henkilön ryhmiin, joissa he saivat tehtäväkseen valita kaikista tehdyistä huomioista viisi sellaista, jotka esitellään myöhemmin koko osallistujajoukolle. Post-it-lappujen merkinnät olivat luonnollisesti hyvin erilaisia ja liikkuvat eri tasoilla, joten jo pelkkä lappujen jäsentely ja asettelu synnytti aktiivista keskustelua. Toisessa workshopissa vapaa keskustelu lähti automaattisesti käyntiin, joskin keskustelun vetäjä joutui välillä tarkkailemaan, että ei keskustelu käänny vain muutaman henkilön väliseksi vuoropuheluksi.

3.2.5 Periaate 5: Eri tasojen tavoitteiden tunnistaminen

Alueellisissa kehittämisstrategioissa ja -ohjelmissa puhutaan tavoitteenasetannan yhteydessä usein "alueen visiosta" ja "alueen tavoitteista". Kokemus kuitenkin osoittaa, että ruohonjuuritason toimijat harvoin osaavat tai haluavat suhteuttaa toimintaansa alueellisiin tavoitteisiin tai sitoutua alueelliseen visioon; he ennemminkin muokkaavat toimintaansa konkreettisemmalla tasolla esimerkiksi tuki- ja rahoitusjärjestelmien vaatimusten mukaisesti.

Viidennen periaatteen ydinsisältöä on ensinnäkin erottaa toisistaan aluehallinnollinen visio ja tavoitteet, joiden tarkoitus pohjimmiltaan on kohdentaa käytettävissä olevia julkisia resursseja alueen taloutta mahdollisimman hyvin palvelevalla tavalla, sekä "ruohonjuuritason" visiot ja tavoitteet, jotka ovat - sikäli kun niille edes annetaan erityistä painoarvoa - useimmiten yksilö- ja organisaatiokohtaisia.

Esimerkiksi tämän kehittämissuunnitelman suhteen tukioorganisaatioiden/aluehallinnollisen tahon tavoitteina oli mm:

- Luovien alojen liiketoimintojen “siirtäminen” normaalimman yritysrahoituksen ja -palveluiden piiriin
- Alueellisesti todellista kaupallista potentiaalia (liikevaihto, työpaikat) omaavien luovien alojen tunnistaminen, kriteereinä mm:
 - Vientilähtöisyys (toiminta jo lähtökohtaisesti globaalilla tasolla tai potentiaalisesti nostettavissa sinne)
 - Tuotteiden monistettavuus
 - tuotanto edellyttää korkeaa osaamista ja jalostusastetta (mahdollisuus toimia Korkean kustannustason alueella)
 - Hyvät Benchmarking-caset
- Suuntaviivojen asettaminen mm. ELY- ja TEKES-rahoituksen (tuote- ja liiketoiminta-kehitysinstrumentit) alueelliselle kohdentamiselle luovilla aloilla
 - Lähtökohtana nimenomaan toimi- tai tuotannonalakohtainen jaottelu, ei esim. taiteenalakohtainen jaottelu
- Perusteiden luominen liiketoiminta-/yrityskohtaisille kehittämisspoluille
 - Edellytykset valittujen painopistealueiden ”menestyspolkujen” mallintamiselle ja laajemmalle hyödynnettävyydelle yrityskehittämisessä

Sen sijaan prosessimallia pilotoitaessa musiikkialan toimijoiden (yrittäjät, taiteilijat, kouluttajat) osalta määriteltiin mm. seuraavia toimintasuunnitelman tavoitteita:

- Paikallisten verkostojen ja toimijoiden välisen yhteistyön vahvistaminen
- Synergian kehittäminen muiden alojen kanssa
- Tuottajaosaamisen vahvistaminen
- Näkökulmia yritysrahoituksen- ja palveluiden osalta:
 - Liiketoimintapuolen rahoitukseen saatava uusi ja kokeileva ajattelumalli sekä järjestelmään kiinnitettävä luovien alojen mekanismeja ymmärtäviä asiantuntijoita
 - Liian tarkka etukäteen tehtävä kasvuun tähtäävä liiketoimintasuunnittelu ja tavoitteiden määrällistäminen tuottaa vaikeuksia toimijoille (useimmiten kasvu ei edes tavoitteena)
 - Myös pienien alkuvaiheen hankkeiden rahoittamisen mahdollistuttava (esim. itsensä työllistäminen)
 - Musiikkialan tietyillä sektoreilla trendit muuttuvat nopeasti, tukijärjestelmiltä vaaditaan nopeaa reagointia, muutoskykyä ja joustavuutta

Viidennen kehittämisperiaatteen mukaisesti tärkeämpää, kuin yrittää muotoilla esimerkiksi Pohjois-Karjalan musiikkialan yhteinen visio tai tavoitetila, joka olisi jonkinlainen synteesi eri tason toimijoiden näkemyksistä, on ymmärtää eri toimijoiden tavoitteiden erilaiset lähtökohdat ja pitää ne mielessä koko kehittämisprosessin ajan. Muutoin vaarana on tuottaa vain koelma tavoitteita, jotka eivät todellisuudessa kuvaa tai ohjaa minkään yksittäisen toimijan tai toimijaryhmän toimintaa, ja määrittellä tarvittavat jatkotoimenpiteet liian korkealla abstraktiotasolla tehtyjen yleistysten pohjalle.

3.2.6 Periaate 6: Jatkotoimenpiteiden kiteyttäminen

Toimijoiden yhteen kokoamisen ja keskustelujen "alkusysäyksen" antamisen ohessa jatkotoimenpiteiden kiteyttäminen on vaihe, jossa erityisesti tarvitaan prosessia koordinoivaa tahoja. Prosessiin osallistuneiden toimijoiden avulla tuotettu sisältö tulisi pystyä muotoilemaan riittävän yksinkertaisiksi ajatuksiksi, jotta niistä on mahdollista johtaa luontevasti konkreettisia toimenpiteitä jatkoa ajatellen. Sisältöjen muotoilu ja esittäminen visuaalisin keinoin voi olla tässä suureksi avuksi.

Kiteytetyt ajatukset ja jatkotoimenpide-ehdotukset on hyvä vielä kertaalleen esittää toimijajoukolle ja selvittää, missä määrin kiteytyksistä ollaan yhtä mieltä; tämä tarjoaa mahdollisuuden ajatuksien jalostamiseen edelleen aikaisempien kehittämisperiaatteiden mukaisesti.

Musiikkialan pilottiprosessin kahdessa workshopissa kootusta sisällöstä erottui selkeästi kolme näkemystä, joista keskustelun vetäjä teki yhteenvedon jälkimmäisen workshopin loppupuolella. Sisällön muotoilussa hyödynnettiin tässä vaiheessa Internetissä saatavilla olevaa Prezi-sovellusta, joka todettiin erinomaiseksi työkaluksi nimenomaan toimintaympäristöanalyysin kaltaisia useita tasoja sisältäviä kokonaisuuksia visualisoidessa. Esitetyn yhteenvedon pohjalta osallistujat pohtivat ja esittivät konkreettisia toimenpide-ehdotuksia kuhunkin kolmeen aiheeseen liittyen. Tähän liittyvä sisältö ja johtopäätökset esitellään seuraavassa kappaleessa.

3.3 Musiikkialan kehittämisprosessin johtopäätökset

Musiikkialan pilottiprosessiin sisältyneiden workshopien keskeinen sisältö on koottuna Prezi-esityksenä verkossa osoitteessa <http://www.ciu.fi/sivut/97>. Esityksen yhteydessä esitetään prosessin johtopäätökset, jotka koskevat kolmea laajempaa musiikkialaa koskevaa linjausta ja kehityksen kohdetta:

1. Yhteistyö ja verkostoituminen

Musiikkialan toimijoiden välisen sekä myös alan ulkopuolelle suuntautuvan yhteistyön ja verkostoitumisen *esteiden* poistaminen on tärkeää. Yhteistyötä ei kuitenkaan aina voi ottaa itsestään selvänä tavoitteena; osa haluaa toimia itsenäisesti ja omien mieltymystensä mukaan. Luonnollinen tapa verkostoitumisen edistämiseksi olisi toimitilaympäristöjen kehittäminen, esim. laajempi alan eri toimijoiden tilakeskittymä, jossa alan toimijat olisivat nykyistä helpommin vuorovaikutuksessa toistensa kanssa ja pystyisivät toteuttamaan erilaisia yhteistyöhankkeita..

Tapahtumiin ja live-toimintaan liittyen käytännön esimerkkeinä esillä olivat yhteistyömahdollisuudet ja ansaintalogiikat mm. matkailualan kanssa: erityisesti pienempien/marginaalisempien tapahtumien järjestäjät voisivat tehdä esimerkiksi provisiopohjaisia sopimuksia majoituspalvelujen järjestäjien kanssa usein pieneksi jäävien lipunmyynti ym. tulojen tueksi.

Äänituotannon puolella pohdittiin, olisivatko yhteisinvestoinnit (esim. isot yhteiset laitehankinnat) mahdollisia, kuten teollisella puolella monesti tehdään ja todettiin, että esimerkiksi mainitun kaltainen tilakeskittymä voisi luoda sellaisillekin paremmat mahdollisuudet. Yhteydet maakunnalliseen mediaan todettiin tärkeäksi asiaksi kulttuuritoimijoille sekä yrityksille. Radiokanavat toimivat merkittävinä äänitteiden jakelukanavina, mutta yhteistyön kehittämisen koetaan haasteelliseksi ja ilman tiettyjä kontakteja mahdottomaksi.

2. Kansainvälistyminen

Kansainvälistyminen on osalla musiikkialan sektoreista (esillä olivat ainakin levy-yhtiöt) välttämätöntä, mikäli merkittävää liiketoimintaa halutaan saada aikaiseksi. Toisaalta esimerkiksi soitinkorjauksen puolella kävi ilmi, että aina ei ole halukkuutta tai tarvetta viedä omaa osaa edes maakunnan ulkopuolelle.

Venäjän merkitystä ja potentiaalia ei otettu itsestäänselvytenä. Esimerkiksi äänitteiden matala hinta, piratismi ja kulttuurien välinen kiulu tekevät venäjän markkinasta haastavan. Tarvitaan asiantuntijoita, jotka todella tuntevat maan käytännöt. Samalla todettiin kuitenkin, että paljon on kiinni asenteesta, ja että Venäjällä "kaikki aina lopulta järjestyy..." Live-puolella puhuttiin sekä konserttien viemisestä Venäjälle, että venäläisen yleisön tuomisesta maakuntaan.

Tietyillä (usein marginaalisemmilla) musiikkityyleillä on kysyntää suoraan kansainvälisillä markkinoilla, eikä niinkään kotimaassa tai paikallisesti. Erityisesti Internet on tehnyt maailmanlaajuisen kohdeyleisön löytämisen mahdolliseksi pienilläkin panoksilla. Tämä liittyy niin äänitteiden kun live-musiikin eteenpäin viemiseen. Kansainvälisyys korostui myös soitinrakennuksen ja oheistuotebisneksen kohdalla.

3. Tuotannollinen osaaminen

Pohjois-Karjalassa tarvitaan vahvempaa tuotannollista osaamista musiikkipuolella. Sisältöä löytyy paljon, mutta sitä ei useinkaan osata viedä eteenpäin. Tuottajaosaaminen tukee oleellisesti myös kahta muuta kehittämiskohdetta, verkostoitumista ja kansainvälistymistä. Alan koulutukselle on siis tarvetta, ja voisi olla paikallaan tuoda tuottajaosaamista tätä kautta maakunnan ulkopuolelta.

Hyvällä tuottajalla on aina riittävästi tuntemusta kulttuurisisällöistä: tässä mielessä käytännön kentällä toimivilla kulttuuritoimijoilla on periaatteessa varteenotettavaa potentiaalia tuottajapuolelle. Esimerkiksi täydennyskoulutuksena suoritettava tapahtumatuottajakoulutus on toiminut tässä mielessä erittäin hyvin. Kyseistä koulutusta ei kuitenkaan tällä hetkellä järjestetä sitä hallinnoivan hankkeen päätyttyä. Tällaiset kouluttautumismahdollisuudet myös jatkossa olisivat tärkeitä myös siksi, että musiikkikoulutuksista valmistuneet (esim. muusikot, ääniteknikot, jne.) työllistyvät yhä harvemmin - ainakaan kokopäiväisesti - koulutustaan vastaavasti.

On selvää, että tuottajille myös riittävä talous- ja projektiosaaminen on välttämättömyys. Toisaalta yhtenä kysymyksenä oli, että missä määrin taloudellisen ja taiteellisen tuottajan roolit

voivat olla eri ihmisillä. Joka tapauksessa molempia puolia ajatellen erittäin mielenkiintoisen ryhmän muodostavat henkilöt, joilla on kulttuuritausta ja halu kulttuurin tekemiseen esimerkiksi koulutuksen ja harrastuksen kautta, mutta jotka ovat työllistyneet ja hankkineet kokemusta kulttuurin ulkopuolisilla elinkeinoelämän alueilla.

Sanottakoon musiikkialan kehittämisprosessista vielä, että vaikka prosessin tuloksena muodostui kattava analyysi Pohjois-Karjalan musiikkialan toimintaympäristöstä sekä joukko erinomaisia kehittämis ehdotuksia, kaikkein merkittävintä prosessissa oli eritoten se, että musiikkialan toimijat saatiin koottua yhteen. Ala on pienuudestaan huolimatta varsin pirstaloitunut ja toimijat tuntevat toisensa yllättävän huonosti etenkin jos tarkastellaan yhteyksiä kolmiostrategian eri kärkiin sijoittuvien ryhmien välillä. Toteutetussa kehittämisprosessissa musiikkikentän kaikkia osa-alueita edustavien toimijoiden väliset, hyvässä ilmapiirissä käydyt keskustelut ja luovan ajatustenvaihdon aktivoituminen antoivat hyvin positiivisen signaalin tällaisen toiminnan vaikuttavuudesta käytännön tasolla. On kuitenkin todettava, etteivät vaikutukset voi olla kauaskantoisia, ellei toiminnalla ole jatkuvuutta.

4 YHTEENVETO JA JATKOTOIMENPIDE-EHDOTUKSET

Tässä raportin viimeisessä luvussa esitetään koostetusti sekä luovien alojen nykytilakatsauksen että alueellisen kehittämispilotin pohjalta tehtyjä havaintoja niistä luovien alojen elinkeinotoiminnalle tyypillisistä erityispiirteistä, jotka aiheuttavat lisähaasteita mm. yritysneuvontajärjestelmälle, liikkeenjohdon asiantuntijapalveluille sekä yksityiselle ja julkiselle yritysrahoitukselle. Luetteloa ei tule käsittää tyhjentävänä tai kaikkia luovan toimialan yrityksiä kategorisesti koskevana, vaan yhteenvetona niistä kysymyksistä, joita toimialan piirissä tulee usein vastaan "perinteisempien" yritystoiminnan haasteiden ohella.

Raportin lopuksi on vielä laadittu yhteenveto kehittämisselvityksen aikana esiin tulleista konkreettisista tarpeista ja ehdotuksista luovan talouden kehittymisedellytysten parantamiselle alueellisesti.

4.1 Luovien alojen yritys- ja elinkeinokehittämisen keskeiset haasteet

1. Lähtökohtana yritystoiminnalle yrittäjän henkilökohtainen mielenkiinto ja harrastuneisuus yrityksen ydintoimintaan

- Toiminnan käynnistysmotiivina on hyvin usein elinkeinon tekeminen yrittäjää itseään kiinnostavasta asiasta → toiminnan laajentaminen ja tehostaminen oman työllistymisen jälkeen voivat olla toissijaisia tavoitteita
- Substanssiosaaminen on yleensä varsin korkealla tasolla, mutta toiminta saatetaan pyrkiä pitämään harrastuksenomaisena ja liiketoiminnallinen puoli nähdään enemmän välineenä kuin toiminnan varsinaisena tarkoituksena

2. Yritystoiminnan markkinalähtöisyys vaihtelee suuresti toimijoittain ja aloittain

- Esimerkiksi taide- ja kulttuurialoilla ja markkinalähtöinen ajattelu voi olla varsin vierasta → tuotteita ja palveluita ei rakenneta markkinaehtoisesti
- Joillakin aloilla (esim. digitaaliset pelit, soitinrakennus) kehittäminen voi taas olla hyvinkin markkinalähtöistä, vaikka tuotannollinen tekeminen lähtisikin tekijöiden henkilökohtaisesta mielenkiinnosta

3. Asiakaskunta on monesti jokin marginaalinen erikoisryhmä

- Tuotteiden markkinat ovat hajautuneet maantieteellisesti laajalle alueelle → toiminnan volyymin nostaminen liiketaloudellisesti kannattavalle tasolle edellyttää sekä yrittäjältä että käytettäviltä asiantuntijoilta globaalin markkinakentän ymmärrystä sekä valmiutta toimia siinä
- Asiakkaan ymmärtäminen voi kuitenkin olla erittäin hyvällä tasolla, koska yrityksen avainhenkilöt kuuluvat usein itse yrityksen potentiaaliseen asiakas-segmenttiin

4. Tuotanto on useimmiten aineetonta ja osaamisintensiivistä

- Merkittävää aineellista omaisuutta ei useinkaan ole → reaalivakuuksia saatavissa varsin heikosti
- Toimiva organisaatio ja henkilöstökrytoinnit ovat etusijalla → yrityksen fyysinen sijoittuminen periaatteessa paikkariippumatonta, mutta käytännössä työvoiman saatavuuden mukaan

5. Toiminta- ja ansaintalogiikat voivat olla varsin poikkeavia

- Merkittäviä tuotantopanoksia vaativa ja kustannuksia aiheuttava tuote saatetaan antaa käyttäjälle ilmaiseksi → liiketoiminnan tuotot tulevat muualta kuten mainoksista (esim. digitaalinen media) tai liitännäispalveluista (esim. äänite-tuotanto)
- Merkittävä osa tuotannontekijöistä tai tuotantoprosessista saattaa perustua kollektiiviseen vertaistuotantoon, joka ei aiheuta suoria kustannuksia yritykselle (esim. avoimen lähdekoodin suunnittelu- ja kehitysohjelmistojen käyttö, asiakkaiden tai asiakasyhteisöiden osallistuminen tuotesuunnitteluun jne.) → riskien arviointi vaikeaa ja vaatii esim. rahoittajilta usein varsin ennakkoluulotonta asennetta

6. Yritystoiminnan ammattimainen johtaminen ja hallinto harvinaista

- Luovat organisaatiot ovat tyypillisesti epähierarkkisia ja itseohjautuvia → henkilöstö toimii paljolti oman kiinnostuksen ohjaamana, eikä välttämättä sopeudu tiukasti ylhäältä päin määriteltyihin ja rajattuihin tehtäviin
- Henkilökohtainen valta organisaatioissa perustuu enemmän vertaisarvostukseen kuin muodolliseen asemaan (meritokratia)

7. Taloudellisten kannustimien merkitys ylipäänsä voi olla "perinteistä" yritystoimintaa vähäisempi

- Ajallisia ja rahallisia panostuksia yritystoimintaan ei välttämättä pyritä minimoimaan suhteessa markkinoilta potentiaalisesti saataviin tuottoihin → saatetaan esimerkiksi tehdä liiketoiminnallisessa mielessä "ylilaatua" jne.
- Yrittäjää voi olla keskimääräistä vaikeampaa motivoida rahallisin kannustimin kehittämään toimintaansa → esimerkiksi liiketoiminnallinen suunnittelu ja tavoitteiden asettaminen tietyn "muotin" (esim. rahoituskriteeristö, LTS-malli, tms.) mukaisesti rahoituksen myöntämisen ehtona

4.2 Kehittämistarpeet ja toimenpide-ehdotukset

1. Toimiala- tai klusteritason kehittäminen

- Ensivaiheessa luovien alojen/klusterien kokoaminen ja aktivointi alueellisesti → alkusysäyksenä esimerkiksi tiiviimpi alan alueellinen kehittämisprosessi (vrt. musiikkialan pilotti)

- Kehittämisen alkuvaiheessa painopiste toimialan/klusterin alueellisen toimijakentän jäsentämiseen mm. arvoketjuihin → alueellisten “puuttuvien lenkkien” tunnistaminen (esim. ns. layer-analyysin avulla) voi parantaa rahoittajien mahdollisuuksia kohdistaa konkreettisia täsmätoimenpiteitä tällaisiin arvoketjun kohtiin
- Jatkossa jatkuvan alan sisäisen viestinnällisen aktiivisuuden ylläpito (nykytilanteen ja kehityssuuntien “tunnustelu”) → esim. säännölliset fasilitoidut keskustelu- ja kehittämistilaisuudet alan toimijoille kolmiostrategian mukaisesti
- Määriteltävä selkeästi alan kehittämisprosessista vastuussa oleva taho ja soveltuva kontaktihenkilö, kehittämistoiminnan onnistuminen kulminoituu kuitenkin viime kädessä aina henkilötason kysymyksiin

2. Toimijatasen (yritystason) kehittäminen

- Toimijakohtaisen yritysneuvonnan alkuvaiheen painotus seikkaperäiseen tilannekartoitukseen ja –neuvontaan
 - Tavoitteena, että toimija osattaisiin ohjata parhaiten hänelle soveltuviin palveluiden ja mm. rahoituslähteiden piiriin
 - Kartoituksessa ei voi tehdä liikaa toimijaa koskevia oletuksia itsestään selviltäkään tuntuissa asioissa → selvitettävä normaalia tarkemmin mm. keskeiset käsitteet, tausta-ajatukset ja motiivit sekä valmius ja intressiä liiketoiminnalliseen ajatteluun ja liiketoiminnan lainalaisuuksien mukaiseen toiminnan kehittämiseen
 - Erityisesti yrityshanketta suunnitteleville tehtävä selväksi, että julkinenkin rahoitus (mm. tuet) myönnetään nimenomaan yrityksen liiketoimintaa varten eikä esim. yritystoiminnan sisältöön itseisarvoisesti
 - Esimerkiksi tukien saaminen edellyttää hakijalta liiketoiminnan etukäteissuunnittelua
 - Kaikkea ei voida lähteä kokeilemaan (käsitys esimerkiksi tukien tarkoituksesta voi olla joillakin toimijoilla juuri päinvastainen)
 - Tarvittaessa voidaan ohjata toimija apurahaneuvontaan tms., jos paras tapa ei ole viedä asiaa eteenpäin yrityshankkeena
 - Alkuvaiheen kartoitukseen mahdollisesti kokonaan uusi palvelutuote (toteutus esimerkiksi ELY:n tuotteistettuna palveluna)
 - keskitetty alkutilanearvio, joka soveltuisi mm. ELY:n yrityspuolen, työvoimahallinnon, uusyrityskeskuksen, taidetoimikunnan tai alueellisten kehittämissyhtiöiden piiriin kuuluviin jatko-toimenpiteisiin
 - sertifioidut asiantuntijat palvelun toteuttajina → edellyttää asiantuntijalta kykyä arvioida asiakasta normaalia liiketoimintanalyysiä laajemmin ja ohjata oikeiden jatkopalveluiden piiriin
 - palvelu asiakkaalle järeästi kompensoitu, muutoin jää käytännössä valtaosin hyödyntämättä

- Yritysrahoituspuolelle uusi pysyvämpi (julkinen tai osittain julkinen) luoville aloille suunnattu instrumentti
 - rahoitusinstrumentin suunnittelussa otettava huomioon alan reunaehdot → rahoituksen täytyy olla jatkuvasti haettavissa ja sen on “siedettävä” riskejä joita esim. uusiin organisaatiomuotoihin ja toimintalogiikoihin ja mm. reaalivakuudettomuuteen sisältyy (käytännössä tällaiset toimijat esim. normaalin pankkirahan ulkopuolella)

LÄHTEET

Borrupt, Tom (2006): The Creative Community Builder's Handbook.

Cronberg, Tarja (2010): Luova kasvu ja taiteilijan toimeentulo.

Cronberg, Tarja (2011): Luova kasvu ja taiteilijan toimeentulo.

Joensuun seudun kehittämissyhtiö JOSEK Oy (2010): Joensuun kaupunkiseudun elinkeino-ohjelma 2010–2013.

Keski-Karjalan kehitysyhtiö KETI Oy (2010): Keski-Karjalan elinkeinostrategia, päivitys 2011–2014.

Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö CUPORE (2009): Suomen luovien alojen ohjelmat, strategiat ja selvitykset.

Miettinen, Annika (2010): Arvio kulttuuritoimijoiden ja luovan talouden toimintaedellytyksistä sekä palvelutuotannosta.

Nielsén, Tobias (2008): The ERIBA-model – An effective and successful policy framework for the creative industries.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2010): Luovan talouden ja kulttuurin alueelliset kehittämistoimenpiteet 2010–2020.

Pohjois-Karjalan maakuntaliitto & Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu (2009): Itä-Suomen luovien alojen kehittämissuunnitelma.

Pohjois-Karjalan maakuntaliitto (2010): Pohjois-Karjalan strategia 2030, maakuntasuunnitelma.

Pohjois-Karjalan maakuntaliitto (2010): POKAT 2014, Pohjois-Karjalan maakuntaohjelma 2011–2014.

Turunen, Seppo & Ahti, Aimo (1993): Länsi-Virumaan alueellinen kehittämissuunnitelma.

Työ- ja elinkeinoministeriö & opetus- ja kulttuuriministeriö (2011): Toimintamalli luovan talouden ja kulttuuriyrittäjyyden kehittämiseksi.